

Rememorar la Segona República i l'inici de la Guerra Civil

Antoni Cruanyes Becana

El 14 d'abril de l'any 1931 s'havia proclamat la República a Espanya, i tot i que l'alegria i l'entusiasme foren generals, aquesta naixia voltada d'enemics. Ben aviat se'n van tenir les primeres mostres...

El general José Sanjurjo Secanell, nomenat l'any 1932 director general de la Guàrdia Civil i posteriorment del cos de carrabiners, afermat en la força que li donava aquest nomenament, el dia 10 d'agost del mateix any es sollevava contra el govern de la República. Tot i el fracàs d'aquest intent, que l'empresonà, jutjà i condemnà a mort, poc després rebé l'indult i es traslladà a Portugal, on va seguir conspirant contra la República espanyola.

En el muret de la riera Sant Domènec, s'hi va instal·lar una metralladora durant tots els dies dels Fets d'Octubre

L'any següent, el 1933, les festes del carnaval es van celebrar, a Canet, en tres locals que recollien les diferents clienteles polítiques, signe inequívoc de com n'estaven de fragmentades les ideologies locals.

Al cine de cal Truqui s'hi reunien els dretans monàrquics i per recordar o afirmar les seves conviccions, el coneixien com a "Villa Cisneros", ciutat presidi de l'Àfrica on es trobaven bona part dels empresonats pel cop d'estat fallit del general Sanjurjo.

Al local de l'Ateneu ho feien els militants i simpatitzants d'E.R.C., d'Estat Català i els republicans i socialistes i se'ls coneixia com a "Bata", igualment ciutat presidi on estaven tancats els presos d'aquestes tendències polítiques.

Quant al cinema teatre Cooperativa Unió, no se'ls havia aplicat cap sobrenom, tota vegada que, oficial i legalment, eren apolítics i era ben sabut que les forces anarquistes de Canet hi tenien una àmplia representació, com també les d'E.R.C.

De totes maneres, els assistents a tots tres locals constituïen una barreja de tendències i no tots eren ni tan blancs ni tan negres, sinó que imperaven molts matisos. Això es podia deduir dels records de Joan Campins i Alsina, convilatà d'edat longeva i memòria excel·lent que, consultat sobre aquest i altres temes, ens deia que ell i els seus amics Andreu Carbonell, Josep Arañó (aquest disfressat de gitana, ballant i cantant Maria de la O, Joaquim Fabregà, Francesc Vilà, Miquel Jover, Cinto Renau i Carles, (Verge), Arañó tots ells fent comparsa, assistien al ball de disfresses de la Cooperativa...

De l'Ateneu no en servo altres records que els d'acompanyar el meu pare als assajos d'obres de teatre on hi feia d'apuntador i on vaig conèixer alguns artistes locals, com en Solé, en Galceran (Moliner) les germanes Moll i altres com Francesc Andreu (Paco maco), i la seva filla Beneta entre altres, que m'han fugit de la memòria...

En canvi sí que recordo la celebració d'aquest ball de carnaval al local de cal Truqui, on també hi havia vist pel·lícules del cine mut, amenitzades per música de pianola, amb interpretacions de música

wagneriana o altres de gran actualitat, com la que es coneixia com a Sous les tous de París, cançons i músiques que encara avui taral·lejo...

Però aquesta ballada de disfresses de "Villa Cisneros" em va quedar gravada a la ment, perquè a la meitat del ball, enmig de gran fanfàrria, va aparèixer, per les escaletes de la porta, del carrer de la Santíssima Trinitat una comparsa, tots ells disfressats de presidiaris, uniformats de pantalons, camisa i barret a ratlles amb cadena i bola als peus. Aquesta aparició va produir un fort aplaudiment general que jo no vaig entendre, tota vegada que la meua curta edat no donava per a més i perquè jo estava més atent a collir serpentines i boles de paperets que a qualsevol altra cosa... Boles que, junt amb altres vailets de la meua edat, ens dedicàvem a llençar a l'ampla boca del fiscorn del músic de l'orquestra, amb la natural "emprenyada" per part seva... Passats els anys, vaig deduir que l'aparició de la comparsa de presidiaris tenia un contingut d'escarni polític pels presos esquerrans, però després vaig saber que realment era una mostra de simpatia i adhesió als revoltats del 10 d'agost de 1932.

La C.E.D.A., agrupació de partits de dretes, va obtenir en els comicis de novembre del 1933 un fort avanç en diputats, fet que els va permetre entrar a formar part del nou govern, provocant o forçant una vaga general que ben aviat adquirí caràcter de rebel·lió per part de les masses obreres, principalment de les conques mineres d'Astúries i dels autonomistes i/o independentistes de l'esquerra catalana governant a Catalunya que, per boca del president Companys, va proclamar l'Estat català dins la República Federal Espanyola.

Així fou com la nit del dia 7 d'octubre de 1934, els revoltats de Canet van atacar amb foc d'armes curtes la caserna local de la Guàrdia civil sense assolir-ne la seva ocupació... Els atacants foren majoritàriament elements de l'esquerra catalana, d'Estat Català, republicans i socialistes, tota vegada que els elements anarquistes de la F.A.I.-C.N.T. se'n desentengueren a tota Espanya.

Els impactes del tiroteig foren visibles durant molts anys a la façana de l'edifici!...

Ja el mateix dia 7 el govern central havia decretat l'estat de guerra i per aquest motiu els soldats van aparèixer a Canet per tal d'implantar-lo i fer-lo complir, instal·lant una metralladora lleugera davant la botiga de ca l'Alegret, a resguard del muret que protegia el carrer Ample de les rierades de la Buscarons o la Gavarra, encarant-la contra l'edifici de l'Ateneu, que es considerava un focus de rebels, o si més no, un centre de les masses obreres de Canet, sempre sospitoses en aquells temps.

La presència de soldats a Canet i la novetat de veure'ls a l'entorn de la metralladora amb uniforme de l'exèrcit, desvetllava la curiositat de moltes persones i de gent menuda, com érem jo i altres nois, que no ens movíem del seu entorn...

Sembla que com a reacció a insults o amenaces sortides d'aquest edifici, l'oficial que manava la tro-

Durant la República, l'Ateneu va ser el focus de l'esquerra

pa va ordenar el desallotjament de tots aquells que es trobessin al seu interior i no deurién anar amb gaires contemplacions ja que tots els joves sortien a empenes per les portes del cafè i entre ells vaig reconèixer a en Tino (Celestí Arazo), que era treballador de casa i cosí de la meua mare, que anava amb la cara coberta de sang a causa d'un cop de culata, marxant cap a casa, on la meua mare el va curar.

Un altre centre que fou també objecte de vigilància va ser la Cooperativa La Unió, per idèntiques raons que l'Ateneu; no obstant, el que cridava més l'atenció dels nois de la meua edat eren els soldats fent tota mena de maniobres al llarg dels carrers de Canet, principalment a la riera Sant Domènec, amb els fusells penjats al muscle, imposant pau i ordre amb marcialitat!...

Junt amb aquesta estada de soldats a Canet, recordo la visita que el següent dia festiu vam fer a la ciutat de Mataró, on els comandaments militars de la caserna de guarnició convidaven la població civil a compartir el "ranxo" extraordinari que es servia als soldats al llarg de la rambla.

Per converses de la gent gran vaig saber que es tractava d'un acte de confraternització, per cert, molt concorregut, ja que la rambla era plena de gom a gom. Hi vaig anar acompanyat de la meua mare i una amiga seva de Sant Iscle que es deia Paquita, a més d'altres persones que mai més he recordat; en canvi sí que recordo que a la meitat de la rambla, a més dels soldats que hi feien bivac, la família Tur hi tenia muntada una parada de xurros i com que érem vells amics i coneguts, des d'anys, de les festes de Sant Pere, ens van obsequiar amb una paperina de xurros, que ens anàrem menjant, bo i caminant rambla amunt entremig d'una gran munió de gent.

Passats els anys, vaig saber que aquesta celebració pretenia ser un acte d'afirmació patriòtica i calia suposar que tots els assistents eren gent de "dretes", cosa més que dubtosa!...

El xurrrers de Mataró, la família Tur, muntaven la seva

parada per les festes de Sant Pere a la plaça Macià cantonada carrer Font i la resta de parades de la fira ho feien ocupant tota la plaça Macià. En algunes ocasions les "barques" s'instal·laven dalt del pati de l'església tot i que les autoritats eclesiàstiques ho veien amb mals ulls, per qüestions de domini...

En aquests temps jo tenia escassament onze anys i pel que anava entenent, els soldats eren a Canet per posar pau i ordre després de l'atac armat a la caserna de la Guàrdia Civil que, per càlcul o casualment, va coincidir amb un alçament revolucionari a bona part d'Espanya i molt violentament a Astúries.

Poc a poc vaig començar a entendre que el país estava dividit entre "dretes" i "esquerres" i encara que no captés què les movia o què perseguïen, sí que veia ben clar que s'odiaven a mort.

No puc recordar els dies que els soldats van passar a Canet, ja que portat pel meu esperit inquiet, els soldats van deixar-me d'interessar i altres temes van ocupar la meua atenció.

El resultat més dolorós de tot plegat fou l'empresonament de molts homes de Canet a llocs tan llunyans com els presidis de l'Àfrica o l'exili francès, fet que va donar lloc a la creació d'un Comitè d'Ajuda als presos, encaminat a canalitzar les ajudes a les seves famílies.

Aquest Comitè va quedar format a partir del 6 d'octubre i va perllongar les seves activitats des d'aquest mes de l'any 1934 fins al febrer de l'any 1936 -inclòs-, pels següents convilatans de Canet de Mar: Enric Prats, Joan Torras, Josep Puigdefàbregas, Martín Soler, Vicens Rocosa, Jacint Renau i Antoni

Nogueras.

Aquesta comissió va complir la seva tasca de manera assenyada, justa i honesta, a més, donava de manera impresa detall públic i puntual dels diners recaptats, i també de les ajudes ...

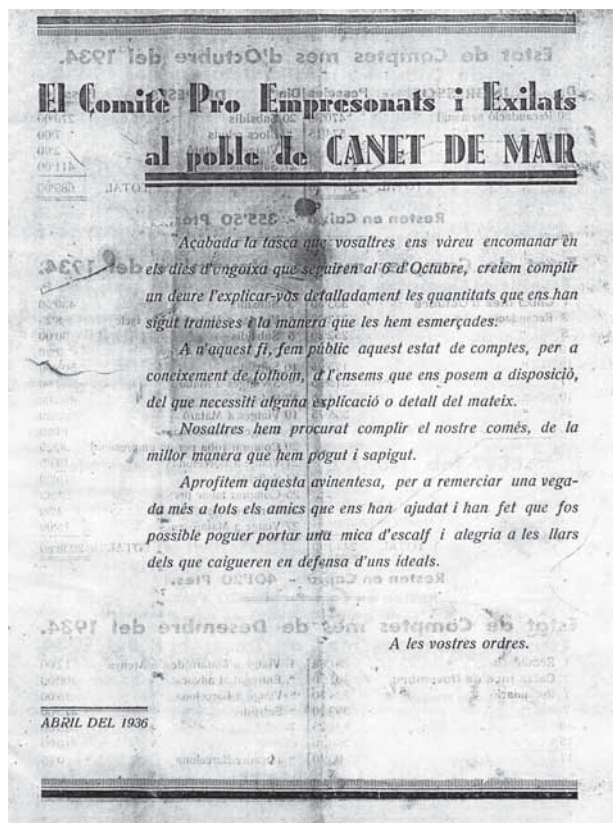
Aquell llunyà matí del 20 de juliol de 1936 els alumnes del col·legi Iglesies que ens dirigíem a les aules ens vam trobar amb les portes tancades i al defora grups de mares que es preguntaven el perquè d'aquell tancament. Promptament es van estendre veus que comentaven que el fet era degut a un alçament militar que s'havia produït en terres africanes i que ràpidament havia traspassat aquell continent, estenent-se per totes les ciutats d'Espanya. Es deia també que a Barcelona es produïen forts enfrontaments entre els militars rebels i nombrosos grups de defensors de la República, principalment organitzacions obreres com la F.A.I.-C.N.T., socialistes, Estat Català, republicans i molts altres. Res feia pensar que aquell estiu de l'any 1936, iniciat pels esdeveniments que s'estaven produint, seria diferent dels anteriorment viscuts. És cert que a casa meua i als carrers es podien sentir converses entre la gent gran que presagiaven futurs mals temps, però per a mi i els meus amics d'escola no significaven gairebé res...

Aquella mateixa tarda al davant de casa meua i al peu de la paret reixa de can Manent ens trobàvem diverses persones del barri, entre elles el pare d'en Joan Enric Sagré, que tenia una merceria al carrer Castanyer, el meu pare i el d'en Joaquim Dotras, que tenien el forn de can Quim Pastor i entre ells, nosaltres, els tres amics del carrer, en Joan Enric Sagré, en Quim Dotras i jo mateix... El pare Sagré opinava que en haver-se alçat els militars tot seria qüestió d'unes hores o de ben pocs dies!...

Recordo que el meu pare es mostrava preocupat i manifestava que no veia clara la situació, i al pare del nostre amic Quim Dotras li vam sentir dir que un alçament militar podia empitjorar molt més la situació i fer-la perillosa... Sembla que l'opinió d'en Dotras deuria pesar força, ja que tots van acabar coincidint amb ell. Després vaig saber que havia estat batalla de Canet als anys vint i això el feia més creïble... Tots hi anaven dient la seva, uns amb esperit crític i altres esperançats, mostrant així les seves inclinacions. El que ningú s'imaginava era el bany de sang que durant tres llargs anys havia d'ofegar Espanya.

Entre els tres amics i enmig de variades opinions, una sola cosa ens quedava ben clara: havíem començat les vacances i ens esperava una temporada llarga de jocs i platja...

Ben aviat, però, vam començar a veure la cara fosca de tot el que anava succeint. Els triomfadors republicans dels primers dies, després d'assaltar la caserna de Mataró i apoderar-se de part de l'armament, muntaren una metralladora Hochins al damunt d'un camió d'en Joaquim Vinyals, conegut com a Pauleta, protegit per un gruix de matalassos requisats als edificis confiscats o de les cases dels considerats dretans i patrullaven contínuament per

Durant la República, l'Ateneu va ser el focus de l'esquerra

tot el poble i el seu terme municipal. El servidor de la metralladora era en Casi, un jove prou conegut, que durant anys havia treballat a l'obrador de casa meva i que ara, veient-lo dalt del camió i amb la metralladora encarada contra un enemic invisible, ja no era per a mi aquell jove que m'invitava a imitar-lo... Ara quan el mirava em feia por!...

Els primers dies de l'esclat de la ja anomenada Guerra Civil, les noves autoritats sorgides com a resultat de l'alçament militar i formades en bona part pels elements anarquistes de Canet, van instal·lar-se a l'edifici confiscat de can Manent, ubicat a deu metres justets de casa meva, tot i que abans o simultàniament, també es feien els primers interrogatoris a l'edifici confiscat del Casino -els joves Joan Campins i Francesc Mas foren dels primers interrogats-, que ben aviat van ocupar les Joventuts Llibertàries.

Això donava lloc a ser testimoni forçat de moltes anades i vingudes de persones que, portades entremig de dos milicians armats, eren conduïdes a aquest Comitè per a ser interrogades... I si de dies aquesta activitat era prou intensa, la que es desenvolupava de nits era prou inquietant!...

Les portes obrint i tancant-se contínuament i els sorolls dels cotxes arribant i marxant, qui sap on, amb fortes accelerades, no eren tanmateix els més idonis per a portar la tranquil·litat a casa nostra i molt menys al meu pare, que durant més de tres mesos va dormir vestit, tement ésser detingut i empresonat, i no per la seva militància, ja que mai ho féu en cap partit, sinó per la seva amistat amb molts dels detinguts i empresonats.

Durant aquests primers dies vaig veure passar per davant de casa i portat per dos milicians el veí Lluís Massana, portant un matalàs a l'esquena, tot i fent broma dient a qui el pogués escoltar, que anava a l'hotel de la Torre a passar-hi uns dies de descans!... Passats els anys vaig arribar a creure que ningú, en aquells temps, temia o preveia el tràgic final que els esperava... Almenys en Lluís Massana no!...

Poc temps després de l'esclat de la revolució, moltes dones de Canet, considerades dretanes o segons el nou vocable "feixistes", foren forçades a assistir al local de l'antic Casino, que ara era ocupat per les Joventuts Llibertàries, a confeccionar-hi robes d'abric pels combatents del front en previsió de l'hivern que s'apropava. Això va durar un temps. La meva mare, que també hi anava, forçada a netejar els vàters i lavabos del local, arribà un moment que va llençar a terra l'escombra, la galleda i el fregall, assegurant que ella "tenia molta feina a casa i que cap d'aquelles noies anava a ajudar-la" i dites aquestes paraules va abandonar el local, i no hi tornà mai més.

Els meus pares dormien en una habitació amb balcó que donava al carrer Font i jo en una altra de petita també arran del mateix carrer. Era ple estiu i com que el balcó restava obert se sentien les remors que venien de fora. Una d'aquelles nits em despertaren tan els sorolls que venien del carrer com la conversa

que sostenien els meus pares i, parant l'orella i contenint la respiració, vaig entendre el que deia el meu pare:

"Maria -deia- bona part dels meus amics han estat empresonats i a hores d'ara assassinats. A bon segur que ara em toca a mi...!". I la mare que li responia: "No tinguis por que jo he parlat amb l'Adela, la teva fiola, i m'ha assegurat que no tenint armes i no essent "missaire", no haves de témer res...". L'Adela Moll, la fiola, deuria ser una forta garantia, ja que era una activa militant anarquista!...

El dia abans, 20 de juliol, el Comitè de Guerra havia emès una ordre relativa a la devolució a l'església parroquial de tots els objectes religiosos que els fidels tenien a casa seva amb la intenció de salvar-los de la crema. Com que el dia 19, tan el rector com els capellans havien estat advertits de la prohibició d'exercir el culte, les portes de l'església estaven tancades. Per aquest motiu va ser requerit el sagristà, en Benet Masvidal, perquè les obrís i així ho féu, acompanyat de les dues filles i el seu fill, mossèn Pius, el qual, en el moment d'obrir les portes, va coincidir amb els milicians de Mataró que anaven a calar foc i en ser identificat com a capellà, va ser empès contra la paret de l'església on, amb els braços oberts en forma de creu, l'haurien mort aquells homes. Tot això que aquí escric ho vèiem des del balcó del terrat de casa amb la meva mare, ja que, tot i l'ordre de tancar-ho tot, ho podíem veure per una escletxa del porticó. Fou en aquest moment que van arribar uns milicians de Canet, entre ells en Peret de Blanes (Pere Torrentó) el qual adonant-se del que anava a passar, es va interposar entre els de Mataró i mossèn Pius, i pistola en mà, va forçar que el deixessin lliure, sa i estalvi.

Aquella mateixa tarda s'efectuava l'enterrament de l'àvia Lloveras, del carrer Prat de la Riba, el primer dels que es van fer sense el ritus catòlic durant tot el període de la Guerra Civil. Fou un enterrament solitari, ja que molta gent tenia por de sortir de casa i més encara per a assistir a un acte des de sempre

El Casino es va convertir en el local de les Joventuts Llibertàries

L'església va ser cremada el juliol de 1936

considerat religiós. El meu pare, essent amic de la família, tampoc no hi va assistir... L'església, encesa, va cremar tota la tarda i tota la nit en presència d'una gentada que guaitava, esporuguida, com s'anava enfonsant. Els odis i rancúnies estaven desfermats!...

A l'entorn de la crema de l'església les autoritats van emetre una ordre per tal que tothom fes entrega dels seus objectes religiosos, i el lloc on s'havien de dipositar. A casa els vam portar, en dos viatges la meva mare i jo, al bell mig del pati de l'església on, en una pila, van ser cremats. Només vam guardar-nos a casa les capelletes de vidre, que durant molts anys vam conservar.

Els primers temps de la revolta van arribar al costat de casa, a can Quim Pastor, uns amics o familiars segovians, als quals l'alçament va sorprendre a Barcelona, mentre esperaven la sortida d'un vaixell que els havia de portar al Brasil i més concretament a la ciutat de Sao Paulo. Crec recordar que eren tres persones, una dona i dos nebots, un noi i l'altra noia. El noi era de nom Rafel de Sousa Ramos i per raons d'edat i pel temps que després van estar a l'espera d'embarcar, ens vam convertir en amics, tot envejant-li jo la seva sort de poder marxar a un país tan llunyà com el Brasil... Durant anys ens vam cartejar fins que el pas del temps va pansir la nostra amistat i mai més no he sabut res d'ell.

JUDICI POPULAR A LA PLAÇA MACIÀ.

Passades unes setmanes, a les darreries del mes d'agost, un fet extraordinari es va produir a la nostra vila del qual vaig ser-ne testimoni ocular. Per causes que jo naturalment no coneixia ni entenia, es va anunciar la formació d'un Tribunal Popular que havia de jutjar i sentenciar l'intent de robatori de part de

les joies "confiscades" al Santuari de la Misericòrdia. L'acte va ser anunciat públicament i el lloc fixat fou el pati de l'església, al peu d'un dels arbres plàtans ubicats al damunt de les escales, a la banda esquerra... Actualment aquest vell arbre ja no existeix.

Per raons de la meva curta edat, el coneixement que tenia de les persones grans era ben escàs, hi havia en Pepe Torrus, pare del meu amic Josep M^a i en Peret de Blanes, a qui associava al salvament de mossèn Pius, aquests situats al peu de l'arbre i formant part, d'una o altra manera, del Tribunal constituït.

Entre la gent situada a la plaça Macià reconeixia el noi Alegret, tan per la seva alçada com per veure'l molt sovint al bar de casa seva i, especialment, una dona que coneixia prou bé, tota vegada que era la que em donava el cromo de l'àlbum "Suchard" cada tarda quan hi anava a comprar la xocolata de berenar (10 cèntims)...

Tothom la coneixia com la Herrera, nom del seu marit, encara que el seu nom veritable era Dolors Sanvicens i tenia una botiga de pesca salada a la riera Buscarons.

Quan el militant del POUM Joan Martín va donar la paraula al poble, amb tota la solemnitat possible, la primera que va arrencar a parlar va ser la Herrera, que just tenia ben a prop meu i ho féu amb paraules que fins i tot jo, amb els meus pocs anys (12), vaig entendre com a greus i de gran duresa... Parlant dels "feixistes" que estaven empresonats i de l'acusat a qui es pretenia jutjar, va manifestar que "si se'ls havia de matar, que se'ls matés!..." (Jo l'escoltava amb els ulls oberts com unes taronges, no entenent que aquella dona que tan amablement em donava el "cromo" de la col·lecció "Suchard" exigís la mort dels amics del meu pare tancats al col·legi Iglesias on, per cert, a la tercera classe d'aquest col·legi, els carcellers havien col·locat un cartell, sota el rellotge existent, on deia: "*¡Vuestra hora se acerca!*"...).

Del noi Alegret només puc recordar que va pujar al davant del tribunal per demanar que fossin coherents amb les seves demandes de tota la vida, d'abolició de la pena de mort... Seguidament vaig reconèixer en Peret de Blanes que, esgrimint un fusell, va manifestar el següent: "No us faci por matar els feixistes. Ara mateix marxo al front de Madrid i en penso matar tants com pugui..."

Però de qui servo un record més viu fou de la intervenció d'en Carbó que, al cim de les escales i de cara a la gent de la plaça Macià, va fer una crida a la tolerància i al perdó, sobretot al de l'acusat... Havien de passar molts anys, més de trenta-cinc, entre la guerra i el llarg exili perquè tornés a sentir-lo parlar (en el taller mecànic Puig-Fabré) i no em va costar reconèixer-lo per la seva parla serena, tranquil·la i mesurada, que em va portar a recordar un dels més esperpèntics episodis de la trista Guerra Civil a la nostra vila de Canet...

ANTONI CRUANYES BECANA